

MUISTIO
HELMIKUU 2019

Politiikkadialogitilaisuudessa 3.12.2018 Helsingissä kymmenkunta keskeistä toimijaa haki yhteistä näkemystä siitä, millaisia aloitteita, päätöksiä ja prosesseja työvoiman liikkuvuus ja monipaikkaisuus ajankohtaisen tiedon valossa edellyttävät*.

Tässä muistiossa kartoitetaan ensin työvoiman liikkuvuuteen ja monipaikkaisuuteen liittyviä ongelmia, minkä jälkeen on koottu ehdotuksia teemoista, jotka vaativat käytännön toimenpiteitä.

*ks. taustatiedot muistion liitteessä

Työvoiman liikkuvuus ja monipaikkaisuus muuttuvat - tietoa ilmiöstä puuttuu

Työ ja asuminen muuttuvat - mittarit vanhentuneita ja käytännöt jäykkiä

Politiikkadialogissa peräänkuulutettiin työvoiman liikkuvuutta ja monipaikkaisuutta koskevaan keskusteluun dynamisempaa, avoimempaa ja joustavampaa otetta, joka lähtisi ihmisten arjen toimivuudesta. Sekä työtä, asumista että liikkumista tarkastellaan osin vanhentunein oletuksin. Työntekijöiden liikkuvuuden lisäksi on kysyttävä, millä tavoin työpaikat tai työtehtävät liikkuvat tai voivat liikkua, sekä sitä, liittyykö työ tulevaisuudessa samalla tavalla fyysisiin työpaikkoihin kuin tähän asti. Työn sirpaloituminen, työnantajien tarve säästää tilakustannuksissa ja digitalisaation mahdollistama paikkariippumattomuus vaikuttavat työn tekemisen paikkaan.

Asumisen oletetaan keskittyvän. Vaikka vakituinen asuminen on tiivistynyt, monipaikkaisuustarkastelu osoittaa, että tapamme tilastoida asumista ei enää tavoita ilmiötä kokonaisuudessa, sillä yhä useampi viettää ison osan ajasta muualla kuin virallisessa

kotikunnassaan. Vapaa-ajan asuminen hajautuu, mutta tämä ei näy staattisessa tilastoinnissa. Jotta tilanteesta saadaan todellisuutta vastaava käsitys esimerkiksi maankäytön, infrastruktuurin ja (sote-) palvelujen suunnittelun avuksi, **monipaikkaisuutta olisi pystyttävä seuraamaan esimerkiksi tilastoilla ja säännöllisillä kyselyillä.** Lisäksi monipaikkaisuuden luonne ja laajuus tulisi selvittää: millä muilla tavoilla kuin asumisessa suomalaisten monipaikkaisuus ilmenee? Mihin tulee kiinnittää huomiota, että hyvinvoinnin lisääntymisen ohella monipaikkaisuus olisi myös kestävää?

Työvoiman liikkuvuutta ratkottaessa lähtökohtaoletus on edelleen ensisijaisesti, että ihmisillä olisi yksi kokopäiväinen, pysyvä työsuhte, ja että se on myös jatkossa tavoite. Tällä on vaikutusta koulutuksen ja osaamisen osuvuuteen. Pätkättöiden lisääntyminen erityisesti nuorten keskuudessa, kevytyrittäjyys ja mahdollinen työn pirstaloituminen viittaavat siihen, että työvoiman liikkuvuutta on tarkoituksenmukaista lähestyä kokonaisvaltaisesti arjen kokonaisuutena. Työvoiman liikkuvuus on

myös vahvasti sukupuolittunutta. Millä edellytyksillä monimuotoistuva työ, perhe, muut sosiaaliset suhteet ja harrastukset hoituvat, ja miten nämä elementit muuttuvat ajassa?

Kohtaanto: osaaminen, työ ja alue muodostavat erilaisia yhdistelmiä

Kohtaanto-ongelmalla tarkoitetaan työvoiman ja työpaikkojen kohtaamattomuutta: ongelma voi olla alueellinen, jolloin avoimet työpaikat ja työttömät eivät ole samalla alueella, tai ammatillinen, jolloin työttömien osaaminen ei vastaa avoimissa tehtävissä vaadittuja taitoja. Lisäksi suomalaiset liikkuvat verrattain vähän työn perässä. **Politiikkadialogissa todettiin, ettei ongelmaan ole yhtä, yleistä ratkaisua, vaan ne vaihtelevat paikasta ja alueesta riippuen muodostaen erilaisia toimivia yhdistelmiä erilaisten tekijöiden vaikutuksesta. Nykyisessä työmarkkinatilanteessa poikkeuksellista on se, että kaikilla alueilla on rekrytointiongelmia ja pulaa osaavasta työvoimasta.**

Erityishuomiota edellyttävät ensinnäkin pääkaupunkiseutu, sekä laajat työssäkäyntialueet ja kasvukäytäväverkosto, joiden erilaiset kehittämistarpeet liittyvät kiinteästi liikennejärjestelyihin, asumiseen ja palveluihin. Tilaan, luonnonvaroihin, biotalouteen ja matkailuun perustuviin elinkeinoihin painottuvilla alueilla sekä konkreettiseen liikkumiseen että virtuaaliseen saavutettavuuteen liittyvät toimet on yhdistettävä joustavan asu-

misen mahdollistamiseen ja koulutuspaikkojen tarjoamiseen työpaikkojen lähellä. Esimerkiksi saaristo- ja rannikkoalueiden kehittämisessä monipaikkaisuuden huomioiminen on keskeinen osa paikkaperustaista kehittämistä.

Kasvualueita tunnistetaan ensisijassa eteläisessä Suomessa. Ympäri maata on kuitenkin erityisesti teollisuuteen nojaavaa menestyvää tuotantoa, joka kärsii yhtä lailla työvoimapulasta. On tärkeää hyödyntää kasvumahdollisuuksia kokonaisvaltaisemmin ja pidemmällä tähtäyksellä koko maassa. Esimerkiksi taloudellisesti ja geopoliittisesti vahvistuvalla arktisella alueella on edellytyksiä muotoutua omaksi talous- ja työllisyysalueekseen, jossa toimijaverkostot rakentuvat maasta toiseen itä-länsi-itä -suunnassa. Tällä alueella kehkeytyvä sisäinen horisontaalinen ja ylikansallinen työmarkkina-alue edellyttää uudenlaisia liikenneyhteyksiä ja esimerkiksi osaamiskriteerien yhdenmukaistamista, joihin varautuminen edellyttää ennakointia.

Vetovoimaa ja pitovoimaa – hyvä arki kuljettaa ihmistä

Asumispäätöksiä ei tehdä pelkästään työpaikan perusteella, vaan ihmiset tavoittelevat toimivaa arkea. Sen tarjoaminen tarkoittaa eri alueilla erilaisia asioita – tästäkin syystä **alueittain eriytyvät politiikkavälineet ja teot ovat olennaisia.** Pääkaupunkiseudulla pullonkaula on kohtuuhintaisten asuntojen tarjonta, jota tulisi lisätä. Asumisen

suunnitteluun on aina yhdistettävä liikkuminen, nyt kriittinen tekijä on työssäkäyntialueiden toimivuus ja erilaisten matkojen sujuva yhdistäminen.

Pääkaupunkiseutua ja muita suurimpia kaupunkiseutuja tulisi suunnitella ja toteuttaa yhtenä toiminnallisena kokonaisuutena. Kaupunkiseutujen kasvun edellyttämä kaavoitus ja asuntorakentaminen tulisi suunnata hyvin saavutettaviin sijainteihin. Kaupunkiseutujen kuntien ja valtion väliset maankäytön, asumisen ja liikenteen MAL-sopimukset ovat jatkossakin merkittävä keino vauhdittaa kuntien asuntotuotantoa ja kestävien liikennejärjestelmien kehittämistä.

Maaseudulle asettumista työn perässä voitaisiin helpottaa mm. vapaa-ajan asuntoja hyödyntämällä ja vuokra-asumista mahdollistamalla. Nykyisellään maaseudulle muuttaminen vaatii omistusasunnon hankkimista. Vuokra- ja omistusasumisen verokohdelun yhdenmukaistamisella ja työasuntovähennyksillä voitaisiin osaltaan parantaa liikkuvuutta.

Uudisrakentaminen keskittyy tällä hetkellä maantieteellisesti, mutta myös tietäntyyppisiin asuntoihin (pieniin kerrostaloasuntoihin). Olisi selvitettävä, missä määrin tämä vastaa ihmisten asumistoiveita ja missä määrin se on seurausta rakentajien intresseistä ja asunnon hankkimisen rahoitusehtojen muutoksesta. Kehitys osuu huonosti yhteen ikääntyvän väestön hyvinvoinnin kanssa: tulevaisuudessa näyttää lisääntyvän tarve uudeltaisesta yhtei-

söllisestä asumisesta. **Rakentaminen, rahoitus ja erilaiset asumismallit (kuten osuuskunnat) on saatava tukemaan hyvän arjen kannalta joustavia asumis- ja työskentelymuotoja.**

Pidempiaikainen ja johdonmukainen ote asuntopoliittikkaan mahdollistaa sekä tilasta että toimivista palveluista koostuvan hyvinvoinnin lisääntymisen erilaisille ihmisryhmille. **Yli hallituskausien ulottuva, mahdollisesti parlamentaarisesti laadittu asuntopoliittinen ohjelma on tarpeen, jotta asuntomarkkinoiden toimintaympäristö olisi nykyistä ennakoitavampi.**

Tulosta yhteistyöllä ja työnjaolla

On olennaista yhdistää työn ja alueen tulokulmat sektorirajat ylittävään, monitoimijaiseen yhteistyöhön. Valtiolla on ratkaiseva rooli työ- ja elinkeinopolitiikan toimijana ja integraation edistäjänä. Sen toimia on kuitenkin yhä enemmän erilaistettava alueellisesti, ja on ennakolluulottomasti haettava myös uudenlaisia ratkaisuja, esimerkiksi naapurimaiden käytännöistä kansainvälisten osaajien houkuttelemiseksi tai alueellisen liikkuvuuden lisäämiseksi.

Valtion toimet eivät yksin riitä, vaan sekä alueet/kunnat että yritykset tulee saada yhteistyöhön ja liikkeelle omilla toimillaan. Jo nyt osa yrityksistä kotouttaa omia työntekijöitään, ja osa kunnista brändää itseään houkuttelevammaksi halutuille

työntekijöille. Kansainvälisten osaajien houkutte- lussa vastaavasti merkitystä on Suomi-brändillä kokonaisuudessaan. Tätä työtä tulee vahvistaa ja kytkeä yhteen kaikkien toimijoiden kesken. Kau- punki- ja maaseutualueiden toimijoiden osaamis- perusteisella kytkeytymisellä voitaisiin parantaa maaseudun osaajatarvetta ja vahvistaa aluetalou- den kokonaisuutta. **Ratkaisuja on yhä useammin haettava julkisen ja yksityisen sektorin rajapin- nasta ja vuorovaikutuksesta.**

Suurilla yrityksillä on mahdollisuuksia vaikut- taa itse aktiivisesti työntekijöiden houkutteluun esimerkiksi kotouttamalla, järjestämällä asuntoja tai perustamalla etäpisteitä. Pk-yrityksillä ei ole vastaavia resursseja, niitä varten tarvitaan yhteisiä alustoja ja tukipalveluja, kuten Ruotsin alueelliset koulutuskeskukset. Kuntien ja alueiden taas olisi hyvä laajentaa brändiään paitsi vetovoimaiseksi paikaksi, myös paikaksi, jolla on pitovoimaa: miten sekä julkisesti että yksityisesti tarjottavat palvelut saadaan toimimaan ilman, että ihmisen pitää aina liikkua ja vaihtaa paikkaa?

Oppia kansainvälisistä ja alueellisista käytännöistä ja vertailuista

Työvoimaan ja asumiseen liittyvät politiikkaväli- neet vastaavat nykyisellään jähmeästi muuttuviin tarpeisiin. Uusien välineiden löytämiseksi on tar- kasteltava ennakolluulottomasti muualla käytössä

olevia välineitä, ja vertailtava niistä saatuja tulok- sia. Esimerkiksi muissa pohjoismaissa on hyväk- sytty, että kaikilla alueilla ei ole samat lähtökohdat, vaan osa on rakenteellisesti heikommassa asemas- sa.

Erityisesti on otettavissa oppia muiden pohjois- maiden viimeaikaisista, alueellisesti räätälöidyistä politiikkatoimista työvoiman liikkuvuuden edistä- miseksi (opintolainat, verotus, työnantajamaksut, ikääntyneiden työntekijöiden hyödyntäminen uusissa tehtävissä). Niitä tulee arvioida saavutetta- vien hyötyjen ja aiheutuvien kustannusten näkö- kulmasta, kuten muitakin politiikkavälineitä. Kyse on paikkaperustaisesta kehittämisestä, joka on perusteltua silloin, kun alueiden väliset erot ovat suuria eikä muuttoliike tasapainota näitä eroja.

Infra ratkaisee sekä keskuksissa että maaseudulla

Kasvavilla ja asutukseltaan tiivistyvillä alueilla on panostettava saavutettavuuteen ja liikkumisen sujuvuuteen ja kestävyYTEEN mm. yhdyskuntara- kennetta eheyttämällä ja tukemalla joukkoliiken- teen, kävelyn ja pyöräilyn edellytyksiä. Toimiva infra tukee liikkuvuutta paitsi työntekijöiden, myös yritysten kannalta: se vaikuttaa konkreettisesti yritysten alueelliseen sijoittumiseen. Valokuitu on tunnustettava perusinfraksi kaikkialla. Raide- ja henkilöliikenteeseen liittyvät toimet eivät tällä het- kellä tue riittävästi työvoiman liikkuvuutta.

MUISTIO HELMIKUU 2019

Kokeiluilla nopeammin uusia käytäntöjä

Työnteko ja muu arki muuttuu tällä hetkellä nopeasti. Alueellisesti toimivia ratkaisuja voidaan löytää liikkuvuutta ja kestäväää monipaikkaisuutta edistävillä ennakkoluulottomilla kokeiluilla ja jakamalla niistä saatavat opit ja kokemukset. Uuden hallituksen ohjelman ja tulevan EU-ohjelmakauden suunnittelu avaavat tähän mahdollisuuksia. Kokeiluja suunniteltaessa on pidettävä kriteerinä, että ne ovat dynaamisia, joustavia ja ennakoitavia, sekä toimijoihin, alueisiin ja ongelmiin kohdistettavia, ja että ne perustuvat tutkittuun tietoon.

Lopuksi on pidettävä mielessä, että työvoiman tai edes työtehtävien liikkuvuuden paraneminen ei yksin ratkaise työvoimapulaa, vaan tarvitaan myös työperusteista maahanmuuttoa ja kansainvälisten osaajien houkuttelua kokonaisvaltaisesti eri toimijoiden yhteistyön avulla. Oleskeluluvan saamisen helpottamista on pidetty laajalti esillä välittömästi vaikuttavana toimenpiteenä.

Yhteenveto

- Monipaikkaisuutta olisi pystyttävä seuraamaan esimerkiksi tilastoilla ja säännöllisillä kyselyillä.
- Kohtanto-ongelmaan ole yhtä, yleistä ratkaisua, vaan ne vaihtelevat paikasta ja alueesta riippuen.
- Myös ihmisten arjen sujuvuuden kannalta alueittain eriytyvät politiikkavälineet ja -teot ovat tärkeitä. Rakentaminen, rahoitus ja erilaiset asumismallit on saatava tukemaan hyvän arjen kannalta joustavia asumis- ja työskentelymuotoja.
- Yli hallituskausien ulottuva, mahdollisesti parlamentaarisesti laadittu asuntopoliittinen ohjelma on tarpeen, jotta asuntomarkkinoiden toimintaympäristö olisi nykyistä ennakoitavampi.
- Yhteistyö eri toimijoiden kesken on tärkeässä roolissa: ratkaisuja on yhä useammin haettava julkisen ja yksityisen sektorin rajapinnasta ja vuorovaikutuksesta.
- Työvoiman tai edes työtehtävien liikkuvuuden paraneminen ei yksin ratkaise työvoimapulaa, vaan tarvitaan myös työperusteista maahanmuuttoa ja kansainvälisten osaajien houkuttelua

Politiikkadialogin osallistajat:

Hanna Hämäläinen, Elina Auri, Antonia Husberg, Tarja Lukkari, Timo Turunen, Liisa Meritähti, Outi Viljamaa, Juuso Kalliokoski, Kimmo Ruth, Kaisa-Leena Lintilä, Heli Ponto

Yhteistyökumppanit:

